

Виховна година - реквієм: «Пам'ять серця»

Мета:

- На основі історичних знань про голодомор 1932-1933рр. в Україні визначити масштаби трагедії українського народу та уроки історичної правди, як процесу оновлення та очищення народної пам'яті.
- Виховання в учнів етнопатриотичних, полікультурних, загальнолюдських цінностей, як основи формування громадянина – патріота України.
- Формування та розвиток історичної пам'яті поколінь.

Матеріали та обладнання: Малюнки, присвячені голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні.

Ілюстративний матеріал.

Тематична виставка літератури «Дослідження голодомору 1932-1933рр. в Україні та світі».

Композиція «Бозю, дай мені хоч соломинку» (барвінок, калина, колоски пшениці, лялькові ручки, свічка, земля).

Форма проведення: Виховний захід-реквієм.

Використана музика: упродовж заходу звучить В.Моцарт «Реквієм», пісня О.Білозір «Свіча», відео <http://www.youtube.com/watch?v=Tjkxtc86IK4>

На столі — букет квітів, перев'язаних чорною стрічкою, поломана хлібина, вода, на партах і столі — свічки, учні одягнені в чорний одяг.

На дошці написи: *Житть стало лучше, Житть стало веселей!*

Й.В. Сталін)

...а онде під тином

опухла дитина, голоднеє мре...

(Т.Г. Шевченко)

Вступне слово вчителя.

Багатовікова історія українського народу – це насамперед літопис життя і смерті народу – великомученика, доля якого була досить лиха. Історія народу – бездонна, невичерпна криниця духу, мудрості, перемог і страждань. Кожен народ, якщо він народ, має власну історію.

Учень: Страшні тридцять роки ХХ століття.

Людям довелося пройти через зраду країни, близьких, злидні й постійний страх. І сьогоднішня наша розповідь – про голодомор 30-х років.

Жахливо, що за гаслом «Наздоженемо і переженемо» стояла смерть мільйонів. Села стали експериментальною зоною. Це був експеримент за право на життя українського народу. Жили за законом джунглів: виживає найсильніший. У світі немає іншої країни, де кожний метр землі покритий безіменними могилами. Хрестів над ними не ставили – не встигали. До цвинтарних книг імен не вносили – в живих не було сил.

Учениця: Дмитро Білоус «Ти кажеш, не було голодомору?»

Ти кажеш, не було голодомору?

І не було голодного села?

А бачив ти в селі пусту комору,

З якої зерно вимели до тла?

Як навіть вариво виймали з печі

І забирали прямо із горшків,

Окрайці виривали з рук малечі

І з торбинок нужденних стариків?

Ти кажеш, не було голодомору?

Чому ж тоді, як був і урожай,

Усе суціль викачували з двору,-
Греби, нічого людям не лишай!
Хтож села, вимерлі на Україні,
Російським людом поспіль заселяв?
Хто? На чиєму це лежить сумлінні?
Імперський молох світ нам затуляв!
Я бачив сам у ту зловісну пору
І пухлих, і померлих на шляхах.
І досі ще стоять мені в очах...
А кажеш – не було голодомору!

Учень. Пам'ять – нескінченна книга, у якій записано все: і життя людини, і життя країни. Та багато сторінок у нашу історію вписано кривавим і чорним. Особливо вражаючи сторінки, де смертельним шрифтом викарбовано слова: голод, голодомор.

Трагічна пам'ять про голодомор – то як чорний, незглибимий колодязь, у який, можливо, і не хотілося б заглядати, бо ж побачимо себе далеко не такими, якими б хотіли побачити.

Але мусимо подивитись в цей колодязь чесно, нічого не приховувати, аби очистити власні душі від скверні, самовіповідатись і покаятись аби не повторилося найстрашніше за всю історію України. Штучне, насильницьке винищення людей.

Учениця. Адлер Королів «Стіни плачу»
Не звільняється пам'ять. Відлунює знову роками
Я зітхну... Запалю обгорілу свічу.
Помічаю: не замки – твердині, ні храми –
Скам'янілий чорнозем – постріскані стіни плачу.
Піднялись, озиваються в десятиліттях
З далени, аж немов з кам'яної гори
Надійшли. Придивляюсь: «Україна, ХХ століття»
І не рік, а криваве клеймо: «тридцять три».

Учень. Тож перегорнемо скорботні сторінки достовірної народної пам'яті.

Відео Німа правда. Свідчення, загублені в стерні
<http://www.youtube.com/watch?v=Tjkxhc86IK4>

Вчитель. Нещадно палило сонце, нещадно знищувало будь – яку думку про життя. Вона зривалася мов листок з гілки і летіла в прірву німого болю, в прірву байдужості світу, порослу лише будяками і осоту лише правди. Кому була потрібна її правда? Кому була потрібна правда слабкої, впокореної голодом країни? Кому була потрібна правда родючої землі густо засіяної мерццями? І вона мовчала, мовчки зносила наругу, мовчки зносила смерть своїх дітей і всі жахіття тої моторошної ночі, якої не бачила земля з часу створення світу. А на ранок знову знесилено йшла збирати колоски в надії нагодувати їх мертвих, пророслих в стерні німим криком правди.

Масштабний голод в Україні почався наприкінці літа 1932 року, діставши кульмінації напровесні 33-го і лише на початку літа завершився скорботними жнивами. Впродовж цього року в Україні загинули мільйони людей. Жодна війна не забрала за такий короткий час стільки людських життів. Щохвилини у Запорізькій, Сумській, Київській областях умирили 17 осіб. Щогодини Полтавщина, Миколаївщина, Вінниччина та Хмельниччина втрачала 1000 хліборобів. А щодня - майже 25 тисяч українців.

Скільки ж їх знищила сталінська хлібозаготівля? Організована заради впокорення найволелюбнішого народу – 3, 5, 7 чи 10 мільйонів?

Вчитель.

У 1932 р. погодні умови склалися сприятливі і хліб, слава Богу, вродив, українці, працьовиті люди, не полінувались зібрати його. Але становище у країні було катастрофічним. Тому партійно-державна верхівка під керівництвом Й. Сталіна прийняла холоднокривне рішення: вийти з кризи шляхом конфіскації запасів зерна у хліборобній галузі. За кілька місяців селяни залишилися без продовольчого, фуражного, насінневого фондів.

Представники місцевої влади організовували у селах спеціальні бригади, які вимагали від кожного по мішку зерна, в разі непослуху селянам загрожувало позбавлення волі строком десять років. Це був розбій, свідомо спрямований на фізичне винищення селянства.

Колективізація, розкуркулювання, денационалізація, геноцид... Внаслідок повного виснаження організму від голоду вмерло 12 мільйонів, було вивезено до Сибіру, на Урал, у райони Крайньої Півночі - 3 мільйони осіб. Злочин, здійснений під час голодомору в Україні, був злочином проти людства.

Учень.

*То був страшний навмисний голод.
Стріла була така нищівна.
Щоби згромадити стодолу
Колгоспної катівні.
То був страшний навмисний злочин.
Такого ще земля не знала.
Закрили Україні очі.
І душу міцно зав'язали.
Сліпу, пустили старцювати...
Луна ще досі в оболонях.
Здичавіла вкраїнська хата
На березі своїх агоній.
Глуху, заставили мовчати.
А то би світ втопивсь в Славуті.
Як божевільно їла мати
Свою дитиньку майбутню.
Мерцями всіялося поле.
Ні хрестика і ні могили.
То був такий навмисний голод.
Чи, Боже, й Ти вже був безсилий?*

(Тарас Федюк «Навмисний голод»)

Учень.

Голод був нестерпним. Виснажені, маленькі рученята у передсмертній молитві звертались до Бога, просили хліба.
*Сині пальчики простяг до хліба
І стиснув його, неначе скарб,
І усмішка пригасила ніби
На чолі жорстоких злиднів карб.
Впав навколішки близенько губки
І на мить забув про дні тривоги,
А з очей, з усміхненої губки
Усміхався зголоднілий Бог.*
(Н. Мудрик-Мриц)

Вчитель.

Люди пухли від голоду, вимирали цілі села. Наступила голодна зима. Хліба не стало вже до Нового року. Голодуючі сім'ї їли кукурудзяні качани, стебла, просяне лушпиння, стручки акації, сушену соломку, трави, гнілі кавуни і буряки, а також м'ясо домашніх тварин і дохлих коней.

Учениця.

Нестерпне горе, біль і розпука матерів, які у відчаї страчували своїх дітей. Так, за спогадами очевидців, жінка помила дітей, натопила маковинням, закрила лядку, «і до ранку всі діти померли».

Учениця. А. Листопад «Остання колискова»

Спіте, дітки, спіте, любі.

І не просинайтесь!

Вже не буде мучить згуба.

Забере Вас пташка райська.

Спіте міцно, спіте, діти...

Янгол божий на порозі.

Вже не буде їсти хтітись.

І не будуть пухнуть нозі.

Спи, синочку, горе – паску.

Засинай, навіки, доню.

То моя остання ласка

З материнської долоні.

Натопила маковинням.

Затулила лядку й комин.

І в тумані темно – синім

Заспівала колискову.

Спіте міцно, спіте, діти...

Янгол божий на порозі.

Вже не буде їсти хтітись.

І не будуть пухнуть нозі.

Спи, синочку, горе – паску.

Засинай, навіки, доню.

То моя остання ласка

З материнської долоні.

Ще пограймось навперейми.

В піжмурки з бідною.

Лельки!

Заховаємось од неї.

У сиру земельку...

Учень.

У той рік зазімали зозулі,

Накувавши знедолений вік.

Наші ноги розпухли узули

В кирзаки-різаки у той рік.

У той рік мати рідну дитину

Клала в яму, поклавши на бік,

Без труни, загорнувши в ряднину...

А на ранок — помер чоловік.

І невтому, трудягу старого

Без хреста повезли у той бік...

І кістьми забілили дороги

За сто земель сибірських, сто рік.

Учениця.

В жахливий час зникає раптом жах
Аби не збожеволіти завчасно!
Збирає Пам'ять на гірких полях
Людську зневагу, що вродила рясно!
І камені з нелюдського страху!
Куди не глянеш – скривджені мерці.
А як же ті живі?! Під смертним дахом.
...На цвинтарі розкажуть чебреці
Та цвинтарів якраз-то і нема.
...Ні сповіді, ні навіть домовини.
Без тризни поховала всіх зима.
Ніхто, ніде – і кущика калини.
І півстоліття правдоньки – ні з вуст.
Чи, Господи, то не страшна крамола?!
Та ж мусить скрізь дзвонити Златоуст,
Щоби не повторилося ніколи!

Учень. Під кінець 1932 та на початку 1933 року селянство вже не мало ніяких харчів, а спеціальні загони забирали не лише останнє зерно, але і печений хліб, крупу, квасолу, картоплю, горох, насіння для сівби овочів, навіть насіння квітів. Виймали з печей зварену пісну страву: борщ чи кашу - і розхлюпували по долівці. Селяни ховали торбинки із зерном у колиски немовлят, розсипали на печі, прикривали рядном і садили згори дітей, закопували залишки зерна у землю, затоплювали у криницях. Але все це пошукові загони знаходили...

Учениця. А ось яким було меню того страшного лихоліття, завдяки якому українці виживали. Меню відтворене на основі спогадів свідків того старшого голоду:
Хліб, до складу якого були висівки проса та гречки, замішані на воді.
Відварена дерев'яна стружка, обспебена з барильця, в якому колись зберігалося сало.
Випарені в казанах старі кістки тварин, шкіряне взуття та подошви.
«Млинці» з кропиви, каша з іншого бур'яну.
Кінський гній, бо в ньому інколи були цілі зерна пшениці.
Делікатесом були жолуді, слимаки.
(Дітям пропонується скуштувати млинці, інгредієнти яких висівки, липовий цвіт, березові бруньки, кропива)

Учениця. У селах люди поїли всіх котів, собак, ловили диких птахів, пацюків, ховрахів, пробували їсти порожні качани від кукурудзи, переварений гнилий бур'ян, клей з дерев, але це не рятувало. Люди додавали в їжу тирсу, почали пухнути і вмирати з голоду. Почалися випадки людодійства. Деякі збожеволілі сім'ї поїдали своїх найменших діточок, щоб вижити самим. Навесні 1933 року зареєстровано 10 тисяч судів над людодійцями.

А тисячі пудів хліба пріли, гнили на сусідніх з голодуючими селами залізничних станціях та елеваторах під пильною охороною міліції.

Учень.

Зерно у купах пріло під дощем.
Кудись у море, в безвість, за границю.
Щоб насадити скрізь цей наш едем,
Немов виріскуючи із криниці,
Переливаючись рідким вогнем

Текло струмками золото пшениці.
Ми тільки бачили той тьмянний блиск,
На горлі ж ми відчули пальців стиск.
Тоді дурні Грицьки і Опанаси
Вмирили, як у зливу комарі.
Тоді по селах їлось людське м'ясо,
І хліб пекли з розтертої кори,
Дивились голодні діти ласо
На спухле тіло вмерлої сестри.
Так ми, хоч і покинули печери,
В двадцятім віці стали людожери.
(Ю.Клен. "Прокляті роки")

Учень. А ось які свідчення залишили про страшні роки ті, хто пережив голод.
(*Діти зачитують свідчення земляків, які пережили голод*).

Учениця. Опухлі діти і дорослі чорними тінями ходили вулицями сіл, по звалищах у пошуках чогось їстівного - і падали на землю мертвими. Багато дітей на берегах річок варили у казанках молюсків, різних черепашок, щоб утамувати голод, їли щавель, лободу, видирали гнізда птахів, зривали на полях незрілі колоски, вилущували зернятка посинілими ротами. Масове вимирання селян відбувалося якраз навесні.

Учень

Українська нестерпна сюїта...
А навколо – одна лише сон - трава.
Умирать почали... у квітні,
Коли всюди і все ожива.
Ні живої води...
Ні порому,
Що єднає життя на порі.
Чи ж то легко смеркати молодому
На ранковій весняній зорі?!
Вже і проліски, і блавати...
Ще би трохи - і сад зацвів!
Як було тим очам закриватись
Під лункий солов'иний спів?!
...Умирать почали у квітні.
(А.Листопад. "Українська нестерпна сюїта")

Вчитель. Села вимирали тихо, благаючи хліба. Виснажені, напівживі жінки пекли перепічки, замішані на тирсі, товчених жолудях, ліщинових сирях. Та з кожним наступним днем ставало все скрутніше і голодніше. В пошуках можливого харчу люди йшли із села в міста. Бодай лушпину від картоплі знайти, бодай крихту хліба. Бодай.

Учень.

Ні труни, ні хрестів,
І не тризни!
Прямо в яму.
На віки віків!
Чорна сповідь моєї Вітчизни
І її затамований гнів.
Ні віночка, ні навіть барвінку...

Наче падалиць – під вітрюган!
То причастя твоє, Українко.
Українцю, то твій талісман.
...А мої дочки тай по куточках
Стогнуть і досі .
Биті і босі.
А мої дочки – вічні вдови.
Їхня родина – доля тернова.
Гей, Україно...
Де ж українці?
Мати чекає вісті от сина.
Гей, українці, де ж Україна?!

Учениця. Вірш "Дівоча сльоза"

Плаче Таня.
На возі з мерцями.
Вона, людоньки, ще ж бо жива...
А везуть вже до смертної ями.
Забарилися десь перезва.
І нема кому косу розплести.
Повмирили і дружби, й дружки.
Отака українська сієста.
Отакії московські стрічки.
Дочекалася свого весілля.
Мертві хлопці...
Усі женихи!
Наречена поверх, як неділя.
А ще вище – чужії гріхи.
Серед білого дня стало темно.
Що, гробарю, ти Богу сказав?!
Покотилась, як сонце, на землю
Та остання дівоча сльоза.

Учень Вірш "Вічний монолог"

Я ще не вмер...
Ще промінь в оці грає.
В четвер мені пішов десятый рік.
Хіба в такому віці помирають?!
Ви тільки поверніть мене на бік.
До вишеньки.
В колиску ясночулу...
Я чую запах квітів. Я не вмер...
А небо стрімко падає додолю
Тримайте хтось.
Хоча б за коси верб.
Куди ж ви, люди, людоньки, куди?!
Окраєць ласки.
Чи хоч з печі диму?
В клітинці кожній – озеро води.
Я ще не вмер.
...Усі проходять мимо.

...А житечко моє таке густе.
...А мамина рука іще гаряча.
Вам стане соромно колись за те.
Та я вже цього не побачу.

Учень Вірш "Біла молитва братика"

Бозю!
Що там у тебе в руці?!
Дай мені, Бозю, хоч соломинку...
Щоб не втонути в Голодній Ріці.
Бачиш, мій Бозю, я ще – дитинка.

Таж підрости хоч би трохи бодай.
Світу не бачив ще білого, Бозю.
Я – пташенятко, прибите в дорозі.
Хоч би одненьку пір'іночку дай.

Тато і мама – холодні мерці.
Бозю, зроби, щоби їсти не хтілось!
Холодно, Бозю.
Сніг дуже білий,
Бозю, що там у тебе в рці?..

Вчитель. Кажемо нині: село постаріло. А це ж прямий наслідок голодомору, «матеріальний» відгомін ненароджених поколінь. Ми з болем говоримо сьогодні про генофонд українського народу, не поправно підірваний голодомором тридцять третього року. Що ж забрали в могилу ті мільйони великомучеників голодного року? Не тільки те, що вони самі могли сотворити на цьому світі, а й те, що вони так і не передали нащадкам. Зяюче провалля утворилося на місці 33 року в демографічній структурі населення України, не відновлено і досі. Це провалля невідворотно повторювалося потім ще й ще – коли наставала пора народжувати своїх дітей тим дітям, яких вже давно забрала голодна смерть, і дітям цих народжених. Обірвався вічно живий ланцюг поколінь українського народу, якого ніколи не щадила доля.

Учень. А пішли ж найкращі, несли в могилу найкоштовніше, щое в нації, - гени розуму, здоров'я, досконалості фізичної й духовної, гени милосердя й справедливості, людяності і відваги, всіх мислимих людських чеснот і талантів.

Учениця. Тяжко повертаю собі народ України духовне здоров'я. Жадане й драматичне його очищення, радісне й гірке його воскресіння. Надто багато позаду могил. Надто великі втрати. І тільки правда здатна зняти наслідки шоку, заподіяного епопеєю насильницької колективізації та голоду, розкріпачити волю людей. Тільки виповівши минулі страждання, викричавши давній біль, крок за кроком пройшовши заново хресну путь своєї далекої і близької історії, віднайде себе наш народ, гідний прекрасної долі.

Учень. 12 серпня 1990 року поблизу Лубен завершили українці Курган Свободи. Там освятили місце вічної пам'яті землякам своїм, які залишили життя земне у пекельних муках. Стоїть Гора Зажури неподалік Лубен. А на ній Хрест здійнявся – символ розп'яття українського народу. І не хай світло свічки буде нашою даниною тим, хто пішов від нас у 1933 році.

Вшануймо їх пам'ять хвилиною мовчання. *Запалення свічки.*

Вчитель. На закінчення хочу сказати словами "Молитви за убієнних голодом" Катерини Мотрич: "Роде наш небесний! Народе Божий, неоплаканий! Лица не ціловані, руки не перехрещені! Душі рідні перед господніми воротами не поблагословенні ! Прости, народ Божий! Прости цю прокляту землю, цей милий рай, на якому оселився диявол. Усіх нас грішних прости, що мовчали, за упокій твій молебнів не справляли, поминальних свічок не світили, обідів за тебе не робили. І ми покарані за безпам'ятство. І до нас озвалося лихо. Нагодувало і нас смертним плодом, і горить над нами лиховісна непогасна свіча.

Прости ж нас, роде наш замордований, лише сиророю землею зігрітий. Царствіє небесне вам, Душі убієнні! Господе! Страждання, муки й горе мого народу до Всевишньої скорботи зарахуй, і біди й погибель від землі й народу відведи. Амінь!"

Дівчина

О, як же ти не вмерла, У країно,
Бо скільки ж то зловісницька мета
Звела людей, приречених безвинно, —
Й ніхто за це ні в кого не спитав.
Чому, чому, чому, чому
Гонили правду у тюрму?
Чому від голоду вмирили?
Чому церкви поруйнували?
Чому так знищили багато?
Чому не судять винуватих?

Вчитель: Життя людське — найсокровенніший дар Божий, і кожне — дорожче над усі цінності земні й небесні, і кожне має зберегтися в пам'яті поколінь і нинішніх, і грядущих, бо ми люди. Ніколи не пізно... Покаятися і стати на шлях істини і любові, бо голоси мучеників із тридцять третього, що померли насильницькою жакливою смертю, волають до наших сердець і розуму, щоб сказати пекуче слово правди.

Тому ми сьогодні згадуємо цю трагічну сторінку історії українського народу та даємо обіцянку передати знане прийдешнім, щоб світла пам'ять спокутувала несправедливе замовчування минулого.

Учениця. Сьогодні поширена думка, що говорити про голод – це озиратися назад, це блукати десь серед могил. А що ми там знайдемо? Ми повинні дивитися у завтрашній день, а не озиратися назад. То чи треба сьогодні говорити про голод?

Учень. Озиратися в минуле треба кожному. Людина не живе в одному часі, а у трьох часових вимірах: у минулому, сьогодні та майбутньому. Дорога у майбутнє пролягає через минуле. Треба осмислити власне минуле, зрозуміти його, бо історія повторюється. І коли люди не зроблять сьогодні висновків, то вони будуть ходити по колу. Отож, озиратися треба, щоб поплакати, бо це каяття. А головне – щоб зрозуміти.

Вчитель. Нехай у ваших душах залишиться цей маленький вогник свічки, як спомин про тих, кого сьогодні немає серед нас, які померли страшною смертю, дай, Боже, щоб це ніколи більше не повторилось!

Звучить пісня О. Білозір «Свіча». Діти виходять зі свічками в руках і шикуються у вигляді журавлиного ключа.